

Skipulagsstofnun
Borgartúni 7b,
105 Reykjavík

Garðabær, 7. apríl 2025
202503-0235/A.B.
08.03

Efni: Umsögn - Mat á umhverfisáhrifum – Matsáætlun - Bryggja við Alviðruhamra

Vísað er til erindis Skipulagsstofnunar dags. 19. mars sl. þar sem óskað er umsagnar Náttúruverndarstofnunar um ofangreinda tillögu að matsáætlun.

Framkvæmdarlýsing

Í erindinu kemur fram að EP Power Minerals Iceland ehf. hyggst gera bryggju við Alviðruhamra á austanverðum Mýrdalssandi. Að bryggjunni verður vegur yfir sandinn frá efnistökusvæði á Háöldu við Hafursey. Byggja þarf upp og reka viðlegukant við Alviðruhamra á austanverðum Mýrdalssandi. Staðurinn er um 12 km vestan við ósa Kúðafljóts og suðvestan við Álftaver. Utan við bryggjuna þarf svo að gera um 1 km langan brimvarnargarð til að skýla fyrir öldugangi, en svæðið er fyrir opnu hafi. Brimvarnargarðurinn verður á 16-20 m dýpi og því þarf mikið efni í gerð hans, um 3 milljónir m³, en þar af er áætlað að um hálf milljón m³ verði steiptar einingar. Grjót í varnargarðinn verður fengið að hluta í nágrenninu.

Með styttri flutningsleið og sérhannaðri bryggju er talið hægt að auka vinnslugetuna umtalsvert og flytja út allt að 5 milljónir tonna árlega, jafnvel meira.

Álftaversgígar

Álftaversgígar eru friðlýst náttúruvætti sem mynduðust í Eldgjárgosinu 934.¹ Eldsumbrotin í Eldgjárgosinu voru gífurleg og hraun vall upp og flæddi fram úr 75 km langri gossprungu sem opnaðist á milli Mýrdalsjökuls og Vatnajökuls. Talið er líklegt að gosið hafi staðið yfir í 3 til 8 ár og því fylgdi mikið hraunflæði, gjóska og stórt jökulhlaup. Eldgjárhraunið flæddi um 70km leið niður í átt til sjávar í nokkrum hrauntaumum. Stærstu taumarnir eru nefndir Álftavershraun, Meðallandshraun og Landbrotshraun.

Álftaver afmarkast af Kúðafljóti að austan og Blautukvísl að vestan. Sveitin dregur nafn sitt af gróðurmiklu votlendi sem einkennir svæðið. Heitið Álftaver bendir jafnframt til þess að svæðið hafi verið mikið sótt af álftum. Álftir leitast eftir tjörnum og votlendi á sumrin og verpur á bökkum, í hólum eða mýrum.

Í greinargerð kemur fram að framkvæmdin nær ekki til marka náttúruvættisins.

Hins vegar er nauðsynlegat að mati Náttúruverndarstofnunar að fjallað sé um það og áhrif framkvæmdanna á það.

¹ https://ust.is/library/Skrar/Einstaklingar/Fridlyst-svaedi/Auglysingar/alftaversgigar_105_1975.pdf

Auk þess vill Náttúruverndarstofnun benda á mikilvæði þess að tillagan taki mið af 54. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd þar sem fjallað sé um í tillögunni hvort landnotkun og framkvæmdir utan friðlýstra svæða geti á einhvern hátt haft áhrif á hin friðlýstu svæði. Þetta getur m.a. átt við byggingar, skógrækt, landgræðslu og efnistöku. Skv. 54. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd segir: „Ef starfsemi eða framkvæmdir utan friðlýsts svæðis, sem leyfisskyldar eru samkvæmt öðrum lögum, geta haft áhrif á verndargildi friðlýsta svæðisins skal taka mið af því við ákvörðun um veitingu leyfis. Leita skal umsagnar Náttúruverndarstofnunar áður en leyfi er veitt. Setja má skilyrði til að koma í veg fyrir skaða af starfseminni eða framkvæmdunum á hinu friðlýsta svæði.“

Hraun

Náttúruverndarstofnun bendir á eins og kemur fram í greinargerð að innan framkvæmdasvæðisins er hraun sem nýtur sérstakrar verndar samkvæmt 61. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd.

Í greinargerð segir að við hönnun á veglínu verður reynt að sneiða fram hjá gervígum eins og kostur er.

Náttúruverndarstofnun bendir á mikilvægi þess að umfjöllun og málsmeðferð um ofangreindar náttúruminjar séu í samræmi við ákvæði náttúruverndarlaga.

Í 61. gr. laganna er kveðið á um sérstaka vernd þeirra vistkerfa og jarðminja sem taldar eru upp í 1. mgr. og 2. mgr. sama ákvæðis. Samkvæmt 3. mgr. ákvæðisins ber að forðast röskun þeirra náttúrufrýrbæra, sem undir greinina falla, nema brýna nauðsyn beri til og ljóst að aðrir kostir séu ekki fyrir hendi. Í greinargerð með frumvarpi til laga um náttúruvernd er með orðalaginu „brýn nauðsyn“ lögð áhersla á að einungis mjög ríkir hagsmunir geti réttlætt röskun og þá fyrst og fremst brýnir almannahagsmunir.

Náttúruverndarstofnun leggur áherslu á að fjallað sé um náttúrufrýrbærin í tillögunni og það komi fram hvaða leiðir verði farnar til þess að forðast rask þeirra sbr. 61. gr. náttúruverndarlaga og hvaða valkostir séu skoðaðir. Náttúruverndarstofnun bendir á að ef tillagan gerir ráð fyrir röskun á náttúrufrýrbærinum þurfi að rökstyðja þá ákvörðun, tilgreina hvaða brýnu almannahagsmunir réttlæti röskunina og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu.

Náttúruverndarstofnun bendir á því á mikilvægi þess að hraunasvæðið sé kortlagt og við valkostagreiningu séu verndargildi hraunasvæða metin og m.a. tekið tillit til jarðmyndana, s.s. gíga, hrauntraða og hraunfláka.

Eldhraun sem er að öllu leyti sandorpið eða hulið jarðvegi og gróðri og ekki er lengur hægt að greina hvort um hraun sé að ræða hefur að öllu jöfnu tapað þeim einkennum sem mynda verndargildi þess sem jarðmyndunar eða „hraunvistgerðar“ og nýtur það því ekki sérstakrar verndar samkvæmt greininni. Ákvæðið útilokar þó ekki að aðrir eiginleikar, svo sem jarðsögulegir eiginleikar eða eiginleikar þess gróðurs sem vex á svæðinu, hafi sérstakt verndargildi.

Stofnunin bendir á að skylt er að afla framkvæmdaleyfis, eða eftir atvikum byggingarleyfis, vegna allra framkvæmda sem fela í sér röskun á svæðum sem njóta sérstakrar verndar, sbr. skipulagslög og lög um mannvirki. Á þetta að tryggja að tekið sé til ítarlegrar skoðunar hvort framangreint skilyrði sé uppfyllt. Við mat á leyfisumsókn ber að vega saman mikilvægi náttúruminjanna sem í húfi eru og hagsmuni af fyrirhugaðri framkvæmd. Við matið skal litið til verndarmarkmiða 2. og 3. gr. laga nr. 60/2013 um náttúruvernd, auk þess sem tekið skal mið af mikilvægi minjanna og sérstöðu í íslensku og alþjóðlegu samhengi, sbr. 3. og 4. mgr. 61. gr. laganna.

Ákveði leyfisveitandi að veita leyfi þrátt fyrir framangreint skal hann, með vísan í 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, rökstyðja þá ákvörðun sérstaklega og gera grein fyrir öðrum kostum sem skoðaðir

hafa verið sem mögulegir valkostir við útfærslu framkvæmdarinnar og ástæðum þess að þeir urðu ekki fyrir valinu. Einnig skal gera grein fyrir fyrirhuguðum mótvægisáðgerðum, sem og mögulegri endurheimt náttúruverðmæta þegar það á við. Þá skal afrit af útgefnu leyfi sent Náttúruverndarstofnun, sbr. 6. mgr. ákvæðisins.

Þess má einnig geta að leyfisveitanda er heimilt, skv. 5. mgr. 61. gr. náttúruverndarlaga, að binda leyfi þeim skilyrðum sem eru nauðsynleg til að draga úr áhrifum framkvæmdarinnar á þau náttúruyfyrirbæri sem verða fyrir röskun.

Landslag

Náttúruverndarstofnun bendir á að þar sem tillagan getur haft áhrif á landslag þá vill stofnunin vekja athygli á mikilvægi þess að lög um náttúruvernd 60/2013 og landslagssamningur Evrópu sé höfð sem umhverfisviðmið undir umhverfisþættinum landslag og ásýnd.

Náttúruverndarstofnun bendir á að í 3. gr. náttúruverndarlaga nr. 60/2013 segir að til að stuðla að vernd jarðfræðilegrar fjölbreytni landsins og fjölbreytni landslags skal stefnt að því að varðveita landslag sem er sérstætt eða fágætt eða sérlega verðmætt vegna fagurfræðilegs og/eða menningarlegs gildis.

Landslagssamningur Evrópu

Samningurinn var gerður á vettvangi Evrópuráðsins árið 2000 en var fullgiltur á Íslandi 1. apríl árið 2020. Markmið samningsins er að efla verndun, nýtingu og áætlanir um landslag, og að skipuleggja evrópska samvinnu um málefni varðandi landslag. Samningurinn gildir um allt yfirráðasvæði aðildarríkja og nær til ósnortins lands, þéttbýlis, dreifbýlis og umhverfis borga. Hann tekur einnig yfir innri og skipgengar vatnaleiðir og sjávarsvæði auk þess sem samningurinn gildir hvort sem landslag kunni að teljast framúrskarandi, hversdagslegt eða niðurnítt.

Ásýnd og sjónarhorn

Náttúruverndarstofnun bendir á að útsýni er frá leiðinni inn í Þakgil og frá Hafursey.

Gönguleið um Hafursey er lýst þannig: „*Skemmtileg gönguleið á „eyju“ með góð útsýni þá sérstaklega hafi fólk áhuga á eldsumbrotum og jarðfræði Kötlusvæðisins.*

Hafursey er ein af nokkrum landföstum eyjum ef svo má að orði komast. Dyrhólaey, Pétursey og Hafursey rísa allar upp frá umhverfi sínu sem eyjar og hafa líklega hlotið nöfn sín af því.

Hafursey er nokkuð stór um sig og er neðan Kötlujökuls, hefur því líklega séð þau nokkur jökulhlaupin. Hún skiptist má segja í tvennt af Klofgili að norðan, hæsti tindurinn á eystri hlutanum heitir Kistufell (525 m.y.s.) en á vestari hlutanum er það Skálarfjall (582 m.y.s.) og það er þangað sem leið okkar liggur.

Hægt er að aka hringinn um Hafursey en við ökum að suðurenda vestari hlutans þar sem gangan hefst. Við sjáum skeifulaga skál í fjallinu og stefnum á hægri hluta hennar, göngum í sveig, fyrst til hægri og svo til vinstri upp á hrygginn vestast. Eftir grasi vaxna hlíð taka við smáskriður en annars er leiðin nokkuð greið.

Útsýnið er gott og þá sérstaklega yfir á Höfðabrekkuafrétt þar sem við þekkjum örnefni eins og Þakgil og Remundargil. Í suður sjáum við svarta sanda niður að sjó og Hjörleifshöfða rísa upp úr þeim sunnan þjóðveggar.

Til norðurs er Mýrdalsjökull í allri sinni dýrð en þegar við höfum notið útsýnis er haldið tilbaka eftir sömu leið en einnig má elta leiðina sem ferilinn hér sýnir en þá er farið niður örlítið vestar eða því sem næst eftir þeirri leið sem lýst er í Íslensk fjöll, bók Ara Trausta og Péturs.“²

Efnistaka og frágangur

Náttúruverndarstofnun tekur undir mikilvægi þess að hugað sé að landmótun/endurgerð og frágangi á meðan vinnsla er í gangi og þegar vinnslutíma líkur.

Náttúruverndarstofnun bendir á að með landmótun er hér átt við frágang námusvæða sem felur í sér mótun raskaðra svæða á þann hátt að þau falli sem best að umhverfi sínu að efnistöku lokinni. Markmið landmótunar og viðeigandi uppgræðslu er að sýnileg ummerki efnistökunnar verði eins lítil og kostur er og hverfi algerlega með tímanum þar sem vel tekst til.

Náttúruverndarstofnun bendir á að með endurgerð jarðmyndunar eða endurgerð lands felur í sér að land er mótað að nýju þar sem jarðmyndun hefur verið skert eða fjarlægð við efnistöku. Markmið landmótunar af þessu tagi er að fella efnistökusvæðið að nánasta umhverfi á þann hátt að það teljist eðlilegur hluti þess. Sá gróður sem fyrir var er látinn aðlaga sig eftir föngum að nýjum aðstæðum. Dæmi um efnistöku af þessu tagi eru annars vegar úr Mýrdal þar sem tjarnir voru mótaðar við efnistöku og hins vegar úr Norðurárdal þar sem við efnistöku var grafinn nýr farvegur Norðurár.³

Tengsl við aðrar áætlanir

Aðalskipulag (bls.38)

Náttúruverndarstofnun bendir á mikilvægi þess að fjallað sé um viðeigandi verndarmarkmið í aðalskipulagi sveitarfélagsins.

Landsskipulagsstefna

Náttúruverndarstofnun leggur áherslu á að verndarmarkmið Landsskipulagsstefnu sé höfð til hliðsjónar í vinnunni. Þar segir m.a.:

Áhersla A.5: Skipulag miði að því að varðveita fjölbreytt og verðmætt landslag, svo sem óbyggð víðerni og landslagsheildir. Liður 7. Landslagsgreining verði lögð til grundvallar skipulagsákvörðunum og miðað að því að virða sérkenni landbúnaðarlands og varðveita jarðfræðilega fjölbreytni og menningarlandslag. (D)

Áhersla A.7: Skipulag mannvirkja, byggða og bæjarrýma efli þau gæði sem felast í menningarlandslagi.

Samlegðaráhrif

Í matsáætlun segir að ef komi til nýrrar tengingar á milli Prestbakka og Víkur yrði hún á forræði Rarik eða Landsnets og að þeir aðilar muni sjá um mat á umhverfisáhrifum þeirrar framkvæmdar. Að mati Náttúruverndarstofnunar er mikilvægt að sem flestir þættir sem tengjast þessari framkvæmd séu metnir sem og sammögnunaráhrif þeirra.

Fótspor

Þar sem tilgangur verkefnisins er að draga úr koldíoxíðslosun er mikilvægt að mati Náttúruverndarstofnunar að kolefnisspor framkvæmdarinnar sé reiknað og lagt fram. Það á við alla mögulega valkosti hvað varðar flutning að skipi, byggingu, gerð og eðli varnargarðs auk flutnings til

² <https://gonguleidir.is/listing/hafursey/>

³ <https://www.namur.is/>

Þýskalands og fleira. Einnig þarf að skoða hvort þjónusta vistkerfa sem kunna að raskast, breytist m.t.t. kolefnisbindingar.

Hljóðmengun á sjávarspendýr

Að mati Náttúruverndarstofnunar væri æskilegt að meta áhrif hljóðmengunar á sjávarspendýr, bæði á framkvæmdartíma og á rekstrartíma. Rannsóknir hafa sýnt að hljóð hafa truflandi áhrif á samskipti dýranna og þau hljóð geta komið frá því þegar rör eru rekin ofan í sandinn⁴ og við mikla og stöðuga skipaumferð⁵.

Lífriki

Sjóbirtingur er algengur í ám í Skaftafellssýslum og gera verður ráð fyrir að hann gangi töluvert á fyrirhuguðu framkvæmdasvæði. Áhrif framkvæmda á göngur og fæðuslóðir laxfiska þarf að mati Náttúruverndarstofnunar að greina og meta.

Í skýrslunni er gert ráð fyrir að reglulega þurfi að dæla burtu sandi sem safnast innan bráðabirgðarhafnaraðstöðu. Einnig þarf mögulega viðhaldsdýpkanir vegna hafnarinnar sjálfrar. Skoða þarf vandlega að mati Náttúruverndarstofnunar hvort sú gruggmyndun sem þá verður hafi áhrif á sjávarlífriki, þar á meðal uppeldissvæði nytjastofna. Ekki er rétt að mati Náttúruverndarstofnunar að bíða og sjá til með mögulega sjálfstætt umhverfismatsferli. Þetta er hluti af þessari framkvæmd og ætti að skoðast sem slíkt.

Í matsáætluninni er á nokkrum stöðum reynt að draga fram að verkefnið muni aðeins skerða lítinn hluta einhvers þáttar og þar af leiðandi skipti það ekki máli í umhverfismatinu. Þannig skipta 21,5 ha búsvæði ekki máli fyrir hrygningu loðnu, 0,01% af vatnshloti myndi ekki hafa áhrif á gæði þess og þar sem fáir eru á ferli skipta breytingar á ásýnd litlu máli. Þessi framsetning er að mati Náttúruverndarstofnunar ekki gagnleg. Mikilvægt er að hafa í huga að allt rask hefur áhrif og sundrun vistkerfa (habitat fragmentation) er stór áhrifavaldur í hnignun þeirra sem og líffræðilegs fjölbreytileika á heimsvísu.

Kötluhlaup

Í umfjöllun um mögulegt Kötluhlaup er sagt að tjón á flutningsleið sé óumflýjanlegt en að mannvirki á Alviðruhömrum verði í skjóli frá helstu hlaupleiðum. Það er engu að síður mat Náttúruverndarstofnunar að mikilvægt sé að skoða möguleg hlaup í mati á umhverfisáhrifum og þá skuli einnig horfa til þeirra setflutninga sem munu eiga sér stað meðfram ströndinni. Getu þeir flutningar gert mannvirkin ónothæf, verður hægt að bjarga þeim og þá með hvaða hætti. Ekki bara horfa á hlaupið sjálft heldur líka afleiðingar þess til lengri tíma.

Virðingarfyllst,
Axel Benediktsson
sérfræðingur

⁴ Southall, B. L., Bowles, A. E., Ellison, W. T., Finneran, J. J., Gentry, R. L., Greene Jr, C. R., ... & Tyack, P. L. (2007). Marine mammal noise exposure criteria: Initial scientific recommendations. *Aquatic Mammals*, 33(4), 411-521.

⁵ McKenna, M. F., Ross, D., Wiggins, S. M., & Hildebrand, J. A. (2012). Underwater noise pollution from commercial shipping and its impact on marine life. *Biological Conservation*, 147(1), 312-322.

Sveinn Kári Valdimarsson
sérfræðingur